

Bud' **aktivní!**

METODICKÉ LISTY K FILMŮM
NA PODPORU ROLE AKTIVNÍHO SVĚDKA

Úvod

Vážení vyučující,

přinášíme vám vzdělávací materiál, jehož základem jsou krátké filmy zpracovávající příběhy různých osobností, které se rozhodly v krajní situaci aktivně jednat. Pamětník druhé světové války Pavel Vranský se tváří v tvář nacistickému režimu rozhodl zapojit do boje za demokratickou Evropu a vstoupil jako mladík židovského původu do spojenecké armády. Novinář Patrik Banga aktivně vystupuje proti projevům rasismu ve veřejném (především online) prostoru. Marcus Buschmüller se stal svědkem teroristického útoku v Mnichově. Tato zkušenost jej vedla k založení archivu, který monitoruje aktivity krajně pravicových hnutí v Bavorsku i celém Německu.

Práce s filmem s lidskoprávní tematikou ve vzdělávání má svá specifika. Přestože je film uznávaným nástrojem používaným ve výuce, zatím neexistuje konkrétní didaktický koncept vztahující se k sledování filmů a diskuzích o nich ve škole. Film jako médium se ve škole používá v různých vyučovacích předmětech/vzdělávacích okruzích jako jsou literatura (filmové adaptace), dějepis (filmové dokumenty či filmy s historickým námětem) i společenské vědy (filmy pojednávající o problémech jako jsou diskriminace či pravicový extremismus).

Filmy zaujmou především kvůli tomu, že působí na různé smysly. Děti a mládež jsou obklopeni prostředím s důrazem na vizualitu a zážitky získávají i každodenním používáním filmů.

Také nacisté v Německu si byli vědomi toho, jaký dopad může film mít. Proto k rozšíření své ideologie používali i toto médium. Použitím určitého jazyka a estetiky jasně rozlišili to, co má být považováno za dobré či špatné, silné či slabé, správné či nesprávné, krásné či ošklivé.

Vyučující společenských či politických věd, kteří se studenty chtějí probírat témata lidských práv, projevů nenávisti mezi skupinami či pravicový extremismus, nemají příliš na výběr, pokud by chtěli pomocí filmu poukázat na osobu, jež by mohla sloužit jako vzorec chování. Například filmy jako „Kult hákového kříže“ či poměrně nový německý film „Bojovnice“ mohou fungovat tak, že zobrazení neonacisté studenty oslní. Tyto filmy představují určitou estetizaci násilí, která může být pro adolescenty přitažlivá.

Děti a mládež potřebují idoly a vzory. Ve filmech však mohou nalézt ty špatné. Navíc též vědí, že zobrazené charaktery nejsou reálné. Proč jim tedy neukázat reálné lidi, kteří projevili svou občanskou statečnost v normálním životě? Představované filmy jsou doplněny přehledně zpracovanými metodickými listy, jsou krátké, tudíž umožňují dostatek času na otázky, které navrhujeme v rámci aktivit – či na spoustu dalších, které mohou vyvstat.

Přejeme vám mnohou úspěchů při práci s materiálem, který vám i vašim studentům a studentkám přinese mnoho inspirativních příkladů osobní statečnosti a otázek k zamyšlení.

Metodický materiál byl vytvořen v rámci projektu Bud' aktivní! II finančně podpořeného Česko-německým fondem budoucnosti.

Šárka Kadlecová, In IUSTITIA, Praha
Juliane Niklas, a.i.d.a. Archiv, Mnichov

1. metodický list

 Hrdinství, revolta (aktivní postoj „proti“), odboj

 Student definuje pojmy nacismus a antisemitismus. Student vysvětlí, co znamená hrdinství. Student analyzuje příběh pamětníka druhé světové války a popíše momenty aktivního postoje, které jsou přenositelné k řešení situací v jeho životě.

 Klíčová slova: druhá světová válka, nacismus, antisemitismus, hrdinství, aktivní postoj
Klíčové kompetence: kompetence k učení a řešení problémů, kompetence občanské

 45 min diskuze ve skupině, individuální písemná práce

 videoklip č. 1, papíry a psací potřeby, pracovní list (připravený ke kopírování 2 pracovní listy/1 strana)

Postup

- 1/ Studenti individuálně napíší, co si představují pod pojmem „hrdinství“. Zamyslí se nad tím, kdo je/byl hrdina (versus idol). Jmenují 3 osoby z minulosti i současnosti, které považují za hrdiny.
- 2/ Vyučující se studenty zjistí, jaké vstupní informace mají k tématu druhé světové války, zopakuje základní informace a případně doplní vybraná fakta. Otevře téma hrdinové druhé světové války a zopakuje pojmy nacismus a antisemitismus. Zmíní též represe vůči rodinám aktivních účastníků odboje.
- 3/ Studenti sledují videoklip a poté diskutují o momentech příběhu, které je zaujaly a proč.
- 4/ Vyučující rozdá pracovní list. Studenti pracují na cvičení 1 - ze seznamu slov vyberou 5 takových, která dle jejich názoru vhodně popisují osobnost protagonisty videoklipu.
- 5/ Po zhlédnutí videa studenti případně upraví/doplní definici hrdinství a ve skupinách o ní diskutují. Jako vodítko mohou sloužit následující otázky:
Jak je to s hrdinstvím ve válce?
Jak vypadá hrdinství v běžném životě?
Jak vnímá hrdinství sám hrdina?
Vyučující poté odpovědi shrne s celou třídou. Studenti pracují na cvičení B v pracovním listu.
- 6/ Vyučující položí otázku:
Jaké byly ty momenty, kdy se Pavel Vranský rozhodoval, zda konat či ne? A jak mohly dopadnout, kdyby jednal jinak?
Zde může vyučující na začátek použít model pěti fází, kterými prochází svědek mimořádné situace (viz box). Vybereme si konkrétní příběh uvedený ve videoklipu a zjišťujeme, jakými fázemi protagonista prošel a jak jednal. Případně zvažujeme alternativy k reálnému jednání protagonisty (Jak to mohl udělat jinak? Co kdyby...? Co byste na jeho místě udělali vy?)
- 7/ K závěrečnému propojení tématu aktivního postoje v příběhu pamětníka druhé světové války se současností lze použít následující otázky, o nichž mohou studenti diskutovat či je zodpovědět individuálně formou písemné práce:
Zažili jste situaci, kdy jste se museli rychle rozhodnout a nějak konat? Jak jste situaci řešili? Jak jste se cítili? Jak reagovalo okolí? Našli jste v příběhu Pavla Vranského nějaký moment, který vás oslovil/ který připomíná něco z vašeho života?
Studenti pracují na cvičeních C – E z pracovního listu.

Efekt přihlížejícího

Efekt přihlížejícího (z angl. bystander effect) je jedním z dobře prokázaných objevů sociální psychologie. Stane-li se více osob svědky mimořádné situace, je méně pravděpodobné, že jednotlivci zasáhnou. V mimořádné situaci zmiňuje přítomnost ostatních svědků motivaci pomoci.

Svědek mimořádné situace prochází pěti fázemi

VŠIMNE si události x události si nevšimne (např. spěchá)

UVĚDOMÍ SI, že se jedná o **SITUACI NOUZE** x předpokládá, že se nejedná o nouzi (např. protože ostatní nereagují)

VEZME NA SEBE ZODPOVĚDNOST x domnívá se, že tak učiní ostatní

VÍ CO DĚLAT x neví

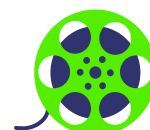
JEDNÁ x nejedná (má obavy z nebezpečí, zákonů, je v rozpacích)

Nečinnost přihlížejících je často vysvětlována narušením pocitu sounáležitosti či vůle dodržovat společenské normy, jež tak přestanou být motivací pro pomáhání. Podle Lataného a Darleyho má hlavní vliv na to, zda jednotlivec v případě nouze pomůže či ne, jeho vlastní interpretace dané situace. (Darné, Latané, 1970)

Aby člověk v mimořádné situaci zasáhl, musí učinit řadu rozhodnutí. Nejprve si musí situace všimnout a poté ji vyhodnotit jako stav nouze. Následně se musí rozhodnout vzít na sebe odpovědnost jednat. Musí zvážit, jaký druh pomoci může poskytnout. Nakonec musí rozhodnout, jak bude jednat. Jedině tento sled rozhodnutí vede k aktivní reakci na mimořádnou událost. Přihlížející se rozhoduje v ohrožení, naléhavě a ve stresu.

Více o efektu přihlížejícího naleznete na str. 21 v publikaci In IUSTITIA (2012) Já a oni jsme my. Nápady a náměty pro multikulturní výchovu: Předsudky, stereotypy, násilí z nenávisli, aktivní svědek. Dostupné na www.in-ius.cz v sekci Ke stažení.

POZNÁMKA: Pro zjednodušení používáme označení student pro obě genderové skupiny. | Životopis Pavla Vranského naleznete na www.pametnaroda.cz.

**A/ Vyber z následujících přívlastků minimálně 5 slov, které charakterizují Pavla Vranského.
Případně doplň svá vlastní slova.**

odvážný – troufalý – chytrý – nebojácný – vyčnívající z řady – obyčejný – vznešený – statečný
ušlechtilý – riskující – lehkovážný – spontánní – dobrodružný – rozhodný – přemýšlivý
pasivní – násilný – mírumilovný – hrdinný – pyšný – skromný – bojácný – individualistický
zodpovědný – nezodpovědný – praktický – racionální – občansky uvědomělý – vlastenecký
sebestředný – aktivní

B/ Které rozhodnutí Pavla Vranského považuješ za projev hrdinství a proč?

C/ Byl/a jsi někdy sám v situaci, že ses musel/a rozhodnout a něco udělat? Byl/a jsi na své rozhodnutí hrdý?

**D/ Co ti nejčastěji brání v tom být v konkrétní situaci aktivní a udělat něco, na co můžeš být právem hrdý?
Vyber z následujících možností.**

- nevšimnu si, že je potřeba něco udělat
- nechce se mi a vymyslím si „proč to nejde“
- mám strach z možných následků
- nechci vyčnívat
- nedostatek přesvědčení, že to bude mít smysl
- napadne mě, že by to stejně nikdo neoceníl
- nejsem tu přeci jen já
- třeba nebudu úspěšný a ztrapním se
- něco jiného – vysvětli:

E/ Jak bys vysvětlil/a větu: Nelze být vždy hrdina, ale vždy lze zůstat člověkem. (Johann Wolfgang Goethe)

.....

**A/ Vyber z následujících přívlastků minimálně 5 slov, které charakterizují Pavla Vranského.
Případně doplň svá vlastní slova.**

odvážný – troufalý – chytrý – nebojácný – vyčnívající z řady – obyčejný – vznešený – statečný
ušlechtilý – riskující – lehkovážný – spontánní – dobrodružný – rozhodný – přemýšlivý
pasivní – násilný – mírumilovný – hrdinný – pyšný – skromný – bojácný – individualistický
zodpovědný – nezodpovědný – praktický – racionální – občansky uvědomělý – vlastenecký
sebestředný – aktivní

B/ Které rozhodnutí Pavla Vranského považuješ za projev hrdinství a proč?

C/ Byl/a jsi někdy sám v situaci, že ses musel/a rozhodnout a něco udělat? Byl/a jsi na své rozhodnutí hrdý?

**D/ Co ti nejčastěji brání v tom být v konkrétní situaci aktivní a udělat něco, na co můžeš být právem hrdý?
Vyber z následujících možností.**

- nevšimnu si, že je potřeba něco udělat
- nechce se mi a vymyslím si „proč to nejde“
- mám strach z možných následků
- nechci vyčnívat
- nedostatek přesvědčení, že to bude mít smysl
- napadne mě, že by to stejně nikdo neoceníl
- nejsem tu přeci jen já
- třeba nebudu úspěšný a ztrapním se
- něco jiného – vysvětli:

E/ Jak bys vysvětlil/a větu: Nelze být vždy hrdina, ale vždy lze zůstat člověkem. (Johann Wolfgang Goethe)